

УДК 378:37.091.12:78-051

Прищепна Олена

ORCID 0000-0002-6876-5910

Викладач кафедри мистецьких дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: eratan09@gmail.com

Кравченко Денис

Студент спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво),
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів Україна) E-mail: negationyjangloman58@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МУЗИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті наголошено, що відповідно до Освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) студенти мають набути спеціальну фахову компетентність: здатність демонструвати виконавські уміння в процесі музично-освітньої діяльності. Підкреслено, що музична освіта студентів включає виконавсько-практичну підготовку, до якої входять різні музичні дисципліни. Розглянуто завдання інструментально-виконавської та вокальної підготовки студентів. Зазначено, що до навчально-музичного матеріалу входять різноманітні різнохарактерні різножанрові музичні твори.

Мета статті: розглянути особливості формування виконавської компетентності студентів у процесі виконавсько-практичної підготовки.

Методологія. Під час написання статті використано методи аналізу науково-методичної літератури з педагогіки мистецтва та аналіз власного музично-педагогічного досвіду.

Наукова новизна: описання власного музично-педагогічного досвіду професійної підготовки студентів музичних спеціальностей.

Розглянуто структуру занять з музично-практичних дисциплін та основні принципи підбору навчального репертуару: єдність художнього і технічного, художня цінність, жанрова і стильова різноманітність.

Наголошено, що до обов'язкового вивчення входять різножанрові різнохарактерні музичні твори, а також твори зі шкільної програми.

Проаналізовано опанування студентами фортепіанних п'єс і вокальних творів на конкретних прикладах.

Висновки. Використання різнохарактерних різножанрових музичних творів у навчанні студентів музичних спеціальностей формує їх виконавську компетентність, що дозволяє досягти професійного рівня виконавської майстерності.

Ключові слова: студенти, виконавська компетентність, виконавсько-практична підготовка, різнохарактерні різножанрові музичні твори.

Постановка проблеми. Майбутнє України – молодь. Освіта, навчання, розвиток – головні важелі руху суспільства вперед до найкращого життя. Сьогодні ЗВО пропонують широкий вибір навчання різноманітним спеціальностям і спеціалізаціям на вибір молоді за власними вподобаннями.

Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти – бакалавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) розроблена згідно з вимогами Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», наказу МОН України «Про затвердження професійного стандарту за професією «Вчитель закладу середньої освіти» № 2736 від 23.12.2020 р. [4].

Відповідно програмі, студенти мають набути спеціальну фахову компетентність: здатність демонструвати виконавські (інструментальні, вокально-хорові, диригентські) уміння в процесі музично-освітньої діяльності.

Програмними результатами навчання очікується: оволодіння студентами навичками вокальної, диригентсько-хорової та інструментально-виконавської техніки задля демонстрації виконавської

майстерності, уміння передавати художньо-образний зміст музичних творів, виявляти емоційну стійкість під час публічного виступу. Для практичної реалізації формування виконавської компетентності освітньо-професійна програма включає виконавсько-практичну підготовку, до якої входять предмети: Основний музичний інструмент, Постановка голосу, Диригування, Хоровий клас і робота з хором.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дидактичні та методичні засади педагогіки мистецтва розглядали О. Горбенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Сухомлинський, О. Хижна, О. Щолокова та інші.

Науковець О. Горбенко визначає поняття музично-виконавська компетентність як інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що виявляється в здатності художньої інтерпретації й творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності [1, 96].

Серед сучасних наукових досліджень стосовно питань вокально-педагогічної підготовки і виконавства виокремлюємо працю Н. Овчаренко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності». Науковець цілісно, повно, ґрунтовно проаналізувала засади професійної підготовки вчителів музичного мистецтва. Автор розкрила семіотично-герменевтичний компонент структури вокально-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, який спрямований на дослідження музично-поетичної мови вокального твору, виявлення його художнього смислу та створення виконавської інтерпретації. До того ж автором створено об'ємне навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у ЗВО до вокально-педагогічної діяльності [3].

Питання інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва вивчає Л. Гусейнова. У своїх працях науковець розкриває зміст інструментально-виконавської підготовки студентів: знання з музичного мистецтва та видів музично-виконавської діяльності; досвід емоційно-ціннісного ставлення особистості до змісту творів музичного мистецтва; художньо-творчий пошук вирішення виконавсько-технічних проблем; формування нових способів діяльності на основі вже відомих, що потребують самостійного перетворення раніше засвоєних знань і умінь; накопичення різноманітного за жанрами та стилями художнього репертуару [2, 22].

Мета статті: розглянути особливості формування виконавської компетентності студентів у процесі виконавсько-практичної підготовки.

Методологія. Під час написання статті використано методи аналізу науково-методичної літератури з педагогіки мистецтва, опис та аналіз власного музично-педагогічного досвіду професійної підготовки студентів музичних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу.

Завданнями інструментально-виконавської підготовки студентів є: розвиток техніки гри на музичному інструменті; оволодіння інтерпретаційними уміннями; розвиток музичних здібностей (музичний слух, музична пам'ять, відчуття метро-ритму тощо); засвоєння педагогічного репертуару та методів роботи над музичними творами; інтелектуальний, естетичний і духовний розвиток на високохудожніх зразках музичного мистецтва; формування особистої виконавської манери та сценічної культури.

Структура заняття з основного музичного інструмента включає: роботу над гаммами, вправами, етюдами; вивчення поліфонічних творів; робота над творами великої форми; вивчення різнохарактерних п'єс. Основні принципи підбору навчального репертуару: єдність художнього і технічного, художня цінність, жанрова і стильова різноманітність, поліфункціональність. До обов'язкового вивчення з основного музичного інструмента входять різножанрові різнохарактерні п'єси кантиленного та віртуозного характеру, а також твори шкільної програми зі слухання музики.

Вивченню п'єс передують їх аналіз: художньо-педагогічний (художня цінність твору, мета і педагогічна доцільність його вивчення); історико-стильовий (відомості про автора, епоху та стильові особливості твору); музично-теоретичний (форма будови твору, фактура викладу тематичного матеріалу, тональність, ключові знаки тощо); технічно-виконавський (виявлення виконавських труднощів та визначення шляхів їх подолання).

Методика роботи над п'єсами поділяється на етапи: прослуховування (у виконанні викладача або у записі); теоретичний аналіз (визначення тонального плану, динаміки, агогіки, виконавських труднощів та методів їх подолання); складання інтерпретаційного плану та пошук виконавських прийомів щодо його реалізації; детальна робота над складними місцями (відпрацювання навичок виконання складних аплікатурних і штрихових прийомів), над фразуванням, динамікою, агогікою; робота над метро-ритмом, гра у повільному темпі з поступовим пришвидшенням до визначеного автором темпу; поетапне вивчення студентом окремих частин твору з ускладненням навчальних завдань; досконале вивчення твору, доведення до концертного виконання.

Відтворення художнього образу передбачає емоційну насиченість виконання, виявлення головних рис художнього образу з урахуванням національних і жанрових особливостей, історичної епохи, в яку був написаний твір, стилю композитора. Проникнення в зміст твору включає розуміння особливостей мелодії, ладового і гармонійного строю, форми, фактури та інших засобів музичної виразності. Процес реалізації виконавського задуму відбувається шляхом пошуку необхідного звучання з використанням

різних прийомів звуковидобування. При завершенні роботи над п'єсою велику роль відіграє виявлення головної кульмінації всього твору.

Проаналізуємо детально на музичних прикладах головні методичні постулати роботи над п'єсами.

Едвард Гріг «Хода гномів» – один з яскравих зразків музичної фантастики Гріга, норвезького композитора, диригента, піаніста другої половини 19 століття. В історії музики Е. Гріг відомий як засновник національної композиторської школи і перший класик норвезької музики. У контрастній композиції п'єси протиставлені казковий світ підземного царства тролів і чарівна краса світу природи. П'єса написана в тричастинній формі. Крайні частини в стрімкому русі передають «ходу». Засоби музичної виразності: на фоні моторної ритміки звучать різкі метричні акценти, синкопи; хроматизми і жорсткі великі септакорди; «стукаюча» мелодія і різкі мелодійні обороти; динамічні контрасти (pp – ff) і широкі ліги наростання і спаду звучності. Образ середньої частини: світла проста тема нагадує звучання народної мелодії. Чистий, ясний лад – чергування мажорної тоніки і її мінорної паралелі. Композитор вкладає в цю мініатюру відтінок тонкого гумору: маленьких тролів – казкових героїв оточує природа – світла і прекрасна. Перед студентом постають завдання вивчення цієї п'єси: крайні (перша і третя) частини потребують «стюдної» техніки виконання, від повільного темпу до швидкого, підкреслюючи акценти і синкопи; контрасти pp-ff потребують різкої зміни глибини торкання до клавіатури. Окремо слід працювати над середньою частиною: глибоке м'яке звуковидобування потрібно задля виразного виконання співочої мелодії.

Каміль Сен-Сан «Лебідь» – твір французького композитора, диригента, піаніста, музичного критика (1835-1921). У сюїті «Карнавал тварин» (зоологічна фантазія) композитор через образи тварин висміював людські характери. Однак, «Лебідь» – найвідоміший твір у творчості композитора, який набув визначення ще за його життя, це шедевр лірики. Музика передає велич, грацію плавних рухів цього птаха. Ніжна і сумна мелодія звучить на фоні спокійних фортепіанних арпеджіо. Світле звучання в помірному темпі з чергуванням яскравих динамічних відтінків плавної кантиленної співочої мелодії на фоні виразного пластичного ритмічного акомпаненменту створюють чарівний ліричний образ. У цій п'єсі об'єднані виразність і зображальність музичної мови. Вивчення п'єси потребує окремого відпрацювання пластичних рухів в лівій руці з поєднанням виразного фразування мелодії правою рукою.

До виконавсько-практичної підготовки студентів також входять заняття з Постановки голосу. Під час навчання студенти опановують різноманітні різнохарактерні різножанрові вокальні твори. Структура навчального вокального репертуару містить чотири основних розділи: традиційний класичний репертуар (романси, вокальні твори композиторів-класиків); народні пісні (з супроводом та без супроводу); твори сучасних композиторів; шкільний пісенний репертуар.

Розучування пісень шкільного репертуару починається з художньо-педагогічного аналізу, який включає: пошук відомостей про авторів; ознайомлення зі змістом пісні; музичний аналіз пісні (ладотональний план, розмір, темп, ритмічні особливості, динаміка, напрям руху мелодії, фразування); прогнозування вокально-технічних труднощів та визначення методів їх подолання (стрибки, хроматизми, нестійкі ступені, ритмічно-складні звороти); дикційні особливості незручних слів або словосполучень; спосіб звуковедення відповідно образному змісту пісні.

Проаналізуємо розглянуті методичні поради на прикладі пісні **«Ой заграйте, дударики» – музика А. Філіпенка, слова В. Панченка**. Володимир Панченко (1954-2019) – український літературний критик, письменник. Його літературна спадщина окрім віршів налічує багато статей і монографій. Аркадій Філіпенко (1911-1983) – видатний український композитор. Він є автором симфоній, творів для хору з оркестром та чисельних дитячих опер та пісень.

Ця пісня закликає до веселощів і гуцульських танців, символізує радість і дружність народу Карпатського краю. Тональність ре мінор з високим четвертим ступенем. Розмір – дві чверті. Темп рухливий. Характер звучання танцювальний. Динаміка помірно голосна. Дихання – по фразах. Текст пісні, окремі слова вимагають додаткових роз'яснень (полонини, кептарик тощо). Пісня написана у зручній для дитячого співу тональності, має невеликий діапазон. Спів мелодії пісні передбачає роботу над чистою інтонацією, відпрацювання інтонаційно складних місць (високий 4 ступінь); спів зі словами вимагає роботу над дикцією; звуковедення non legato.

Зручність, простота, неймовірна виразність, краса і досконалість українських народних пісень надає багато можливостей для виконання. Тематика та жанрова палітра українських народних пісень досить різноманітна, вона складається майже з усіх проявів життя народу – від героїчних історичних та козацьких до найдетальніших побутових, обрядових та ігрових; пісень про кохання та про жіночу долю, а також жартівливих гумористичних, сатиричних. Художньо-педагогічний аналіз народного пісенного матеріалу містить: визначення жанру, аналіз змісту, аналіз емоційної насиченості кожного куплету і прогнозування варіативності виконання. Виконавський аналіз вокальної партії народних пісень включає інтонаційну зручність мелодичної лінії, поєднання тексту з мелодією; логічне фразування тощо.

Українська народна пісня **«Вийшли в поле косарі»**. Це жнивницька пісня календарно-обрядового циклу. В пісні відображено робота косарів та їх ритм життя: з ранку і до вечора косарі працюють на полі, після обіду трохи відпочивають, а потім знов працюють.

Аналіз мелодії: є стрибки на великі інтервали (велика секста, октава). Кварта на початку фраз вказує на активний характер пісні. В багатьох місцях фразування не співпадає з поділом на такти, тому у нотному тексті є фразувальні ліги. Робота над піснею передбачає сольфеджування, роботу над чистою інтонацією, відпрацювання інтонаційно складних місць. Читка дикція та артикуляція слів під час співу допомагають донести до слухачів зміст кожного куплету. Задля втілення і передачі художнього образу пісні потрібно працювати над мімікою, жестами, співацькою поставою.

Вивчення сучасного вокального твору починається з його аналізу: короткі відомості про авторів, характерні риси творчості; ідея і зміст поетичного тексту; музично-виразні засоби (гармонія, ритм, метр, фактура, жанрові особливості); визначення вокальних труднощів та пошук шляхів їх подолання; аналіз виконавських засобів виразності. Далі відбувається поетапна робота над твором, вдосконалення виконання. Процес «вспівування» виконавцем твору починається після інтонаційно-бездоганного і ритмічно-точного опанування музичного тексту, своєчасних вступів і закінчень музичних фраз, виконання авторських вказівок, опанування твору в цілому.

Розглянемо названі методичні рекомендації на прикладі сучасної пісні **«Я вклоняюсь тобі, Україно» – музика О. Шпак, слова А. Григорука.**

О. Шпак – сучасний автор музики пісень різноманітного змісту. А. Григорука – поет, прозаїк, автор багатьох книжок для дітей. Поетичний текст пісні прославляє Україну за щедроти, за душевну пісню. Поет вітає Батьківщину з Днем Свободи. Мелодія плавна, співуча, прониклива: перша фраза звучить в до мажорі, а далі по секвенції уходить в паралельний ля мінор і через новий секвенційний розвиток повертається в до мажор. Розмір $\frac{3}{4}$ надає вальсовий характер пісні. Кожна фраза починається з затакту, тому фразування не співпадає з тактовим розподілом. Розподіл дихання також відбувається по фразах. Робота над твором починається з сольфеджування вокальної партії. В ході роботи над інтонацією відпрацьовуються інтонаційно складні місця (висхідні ходи на сексту). Спів з літературним текстом передбачає роботу над дикцією. Твір співають на м'якій атаці звука на *legato*. В ході підготовки до концертного виступу увага зосереджується на втіленні і передачі художнього образу твору через виразний емоційний спів.

Висновки. Використання різнохарактерних різножанрових музичних творів у навчанні студентів музичних спеціальностей формує їх виконавську компетентність, що дозволяє досягти професійного рівня виконавської майстерності. Одночасно вивчення високохудожніх зразків музичного мистецтва вагомо впливає на інтелектуальний, естетичний і духовний розвиток молоді.

References

1. Горбенко О. Музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музики як педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Вип. 101. Кіровоград. 2011. С 92-100.
Horbenko, O. (2011). Muzychno-vykonavska kompetentnist maibutnoho vchytelia muzyky yak pedahohichna problema [Musical performance competence of the future music teacher as a pedagogical problem]. *Naukovi zapysky. Seriiia «Psykhologo-pedahohichni nauky» – Proceedings. Series «Psychological and pedagogical sciences»*. Vyp. 101. Kirovohrad. [in Ukrainian].
2. Гусейнова Л. В. Структурно-функціональні компоненти дидактичної моделі процесу формування готовності до інструментально-виконавської діяльності. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2018. № 1. С 20-25.
Huseinova, L. V. (2018). Strukturno-funktsionalni komponenty dydaktychnoi modeli protsesu formuvannia hotovnosti do instrumentalno-vykonavskoi diialnosti [Structural and functional components of the didactic model of the process of formation of readiness for instrumental and executive activity]. *Naukovi zapysky. Seriiia «Psykhologo-pedahohichni nauky» (Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia) – Research Notes. Series «Psychology and Pedagogy Research» (Nizhyn Mykola Gogol State University)*. № 1. [in Ukrainian].
3. Овчаренко Н. А. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Кривий ріг, 2016. 547 с.
Ovcharenko, N. A. (2016). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno-pedahohichnoi diialnosti [Theoretical and methodological principles of professional training of future music teachers for vocal and pedagogical activities]. *Doctor's thesis*. Kryvyi Rih, Ukraine. [in Ukrainian].
4. Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Музичне мистецтво), Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський), Галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка, Спеціальність – 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Зі змінами і доповненнями від 29 червня 2022 р. Чернігів : НУЧК, 2022. URL: https://drive.google.com/file/d/1Pw1jpU-Vy5oOJ5_iRmgmFRoaDT5ect5/view (дата звернення 27.01.2024).

Osvitno-profesiina prohrama (2022): Serednia osvita (Muzychne mystetstvo), Riven vyshchoi osvity – pershyi (bakalavrskyi), Haluz znan – 01 Osvita / Pedahohika, Spetsialnist –Serednia osvita (Muzychne mystetstvo) [Secondary education (Musical art), Level of higher education – first (bachelor)]. Zi zminamy i dopovnenniamy vid 29 chervnia 2022 r. Chernihiv : NUChK Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/1Pw1jpU-Vy5oOJ5-_iRmgmFRoadDT5ect5/view. [in Ukrainian].

Pryshchepa O.

ORCID 0000-0002-6876-5910

Senior Lecturer of the Department of artistic disciplines,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: epaman09@gmail.com

Kravchenko D.

Student,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: negativnyjlangloman58@gmail.com

FORMATION OF EXECUTIVE COMPETENCE IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF MUSIC STUDENTS

The article emphasizes that in accordance with the Educational and Professional Training Program for first-level higher education graduates – Bachelor – in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy of the specialty 014 Secondary Education (Musical Art), students must acquire special professional competence: the ability to demonstrate performance skills in the process of musical educational activity. It is emphasized that musical education of students includes performing and practical training, which includes various musical subjects. The task of instrumental performance and vocal training of students is considered. It is noted that the educational and musical material includes a variety of different musical works of various genres.

The purpose of the article: consider the peculiarities of the formation of executive competence of students in the process of executive and practical training.

Methodology. During the writing of the article, methods of analysis of scientific and methodical literature on art pedagogy and analysis of one's own music-pedagogical experience were used.

Scientific novelty: description of one's own music-pedagogical experience of professional training of students of music majors.

The structure of classes in musical and practical disciplines and the main principles of selecting the educational repertoire are considered: the unity of the artistic and technical, artistic value, genre and style diversity, multi-functionality.

It is emphasized that compulsory study includes musical works of various genres, as well as works from the school curriculum.

Conclusions. The use of diverse musical works of various genres in the education of students of music majors forms their performing competence, which allows them to achieve a professional level of performing skill.

Keywords: students, executive competence, performance-practical training, diverse musical works of various genres.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Скорик Т. В.**